

ЗЛОЧИННА ЕКОНОМІКА: ВИТОКИ І ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Ковальов Є. В.

Злочинна економічна діяльність на жаль присутня у суспільному економічному житті практично всіх країн світу. Погляди дослідників на сутність та місце злочинної економіки характеризуються різноманітністю та суперечностями. Відповідно до прийнятої нами класифікації суспільна економічна діяльність може бути поділена на формальну (здійснюється у встановлених правових межах) та неформальну (здійснюється поза межами правового поля, ухиляється від обліку та оподаткування). До складу неформальної економіки, на нашу думку, слід включити три складові частини: економіка власних потреб, тіньова економіка, кримінальна економіка. За нашими розрахунками обсяги неформальної економіки в Україні досягають в цілому до 67% розміру формальної економічної діяльності - ВВП країни.

Економіка власних потреб являє собою роботи у домашньому та присадибному господарстві. Хоча формально ця діяльність повинна підлягати оподаткуванню, але оскільки у цьому господарському секторі роботи здійснюються кожною людиною або родиною у вільний від виробничої праці час та направлені в основному на підтримку життєдіяльності особистості та родини і мають відносно незначні обсяги, вважаємо, що цю діяльність доцільно звільнити від оподаткування. Результати діяльності цього сектора необхідно враховувати у складі валового внутрішнього продукту. За нашими оцінками обсяг економіки власних потреб складає біля 8% формальної економічної діяльності – ВВП країни.

До тіньової економіки будемо відносити господарську діяльність, спрямовану на виготовлення товарів та надання послуг, виробництво яких не заборонено законом, але яке приховується від обліку та оподаткування. Результати тіньової економіки необхідно включати у склад валового внутрішнього продукту країни. Дуже актуальним на сучасному етапі є створення методів виявлення тіньової господарської діяльності суб'єктів підприємництва та умов переходу економічних процесів з "тіні" у формальну сферу. За нашими дослідженнями обсяги тіньової економіки в Україні досягають 37% ВВП.

До складу кримінальної економіки включається господарська діяльність, що заборонена діючим законодавством та завдає шкоди державі, родині, особистості: виробництво та продаж зброї, наркотиків, торгівля

людьми, грабежі, рекет, корупція та ін. Господарські результати дії цього сектору необхідно враховувати на основі статистичного обліку, але не включати у валовий внутрішній продукт країни. Правоохоронні органи повинні здійснювати кримінальне переслідування суб'єктів господарської діяльності, що працюють у цьому секторі, і намагатись повністю ліквідувати сектор. Відповідно до наших розрахунків обсяги кримінальної економіки дорівнюють 22% ВВП країни.

Таким чином, хоча відповідно до діючого законодавства всі складові неформальної економіки кваліфікуються як злочинна економічна діяльність, на нашу думку, більше підстав відносити до такої діяльності тіньову та кримінальну економіку. У злочинної економіки можна виділити наступні характерні ознаки:

- наносить економічну шкоду інтересам широких верств суспільства: державі, регіонам, підприємствам, громадянам;
- для економічних злочинів характерна висока «ефективність» – значне збагачення при низьких витратах та відносній небезпеці;
- систематичне повторення або розвиток на протязі часу;
- здійснення економічних злочинів у межах або під прикриттям формальної економічної діяльності;
- економічні злочини мають організований, як правило, груповий характер;
- використання для здійснення економічних злочинів недоліків у веденні формальної економічної діяльності;
- висока “гнучкість” економічних злочинів, їх швидке пристосування до діючих умов господарювання;
- різноманітність форм прояву економічних злочинів, їх постійний розвиток та удосконалення;
- складність економічних злочинів, високий рівень їх інтелектуального та наукового забезпечення;
- “ланцюговий” характер економічних злочинів: здійснення одного злочину, як правило, породжує інший;
- неоднозначність економічних злочинів – з одного боку така економічна діяльність несе значну шкоду, з іншого – може приносити користь людині, регіону, державі;
- економічна злочинність стає економічною основою для оволодіння владою – проникнення у владні структури та підтримки злочинних та терористичних груп.

Найбільш важливими, на нашу думку, причинами високої живучості злочинної економіки в Україні є:

- прагнення підприємців в умовах становлення та розвитку ринкових відносин до швидкого збагачення та накопичення капіталу;
- привабливість економічних злочинів високим рівнем матеріального збагачення при відносно низьких витратах, ризику та небезпеці;
- складність офіційних організаційних процедур початку та ведення бізнесу;
- низький рівень інформаційного забезпечення бізнесу;
- нестабільність та складність системи оподаткування;
- низька ефективність роботи корпусу державних службовців;
- недостатньо активна позиція держави у боротьбі проти економічних злочинів.

Таким чином, зрозуміло, що економічна злочинність – це дуже складне і загрозливе для економічної безпеки держави явище.

Ефективну протидію злочинній економіці необхідно базувати не на окремих напрямках, а на системі економічних, організаційних та правових заходів.

Першим і найголовнішим заходом у боротьбі проти економічної злочинності вважаємо створення системи загальнодержавного моніторингу та наукового аналізу стану і розвитку процесів економічної злочинності у межах держави, регіонів, галузей. На жаль на цей час боротьба ведеться не на попередження економічних злочинів, а на усунення їх наслідків. В зв'язку з цим слід визначити гостро актуальними сучасні глибокі дослідження причин, умов існування, закономірностей розвитку економічної злочинності, постійний моніторинг реального стану економічної злочинності, розробку напрямів і методів ефективної протидії. Для якісного виконання цих завдань на базі діючих наукових та навчальних закладів доцільне формування наукових шкіл і регіональних центрів дослідження, створення організаційного механізму збирання відповідної інформації, необхідної у першу чергу для аналітичного виявлення та прогнозування розвитку злочинної економіки. Міцна наукова база дослідження економічної злочинності у країні повинна стати надійною основою якісної роботи правоохоронних органів у боротьбі проти економічної злочинності.

Суттєвий вплив на зниження економічної злочинності мають заходи:

- спрощення організаційних процедур початку та ведення бізнесу;
- оптимізація кількості напрямів підприємницької діяльності, які підлягають ліцензуванню;
- створення системи ефективної мотивації та посадових переміщень чиновників;
- лібералізація та стабільність умов оподаткування;

- забезпечення підприємницьким структурам швидкого та вільного доступу до інформаційних джерел;
- стабільність та послідовність у діях правоохоронних органів проти економічної злочинності.

Таким чином, очевидно, що тільки системний підхід у застосуванні економічних, організаційних та правових заходів у змозі ефективно сприяти суттєвому зниженню економічної злочинності та зміцненню економічної безпеки України.

УДК 336.025

ОЦІНКА ДЕЯКИХ МОМЕНТІВ АВТОМАТИЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Марамзіна Н. В.

Важливою складовою процесу первинного фінансового моніторингу є виявлення фінансових операцій, визначених ст.15 та ст.16 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1], а також фінансових операцій за участю осіб, що значаться в «Переліку осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції» (далі - Список терористів). Форма реєстрації вищевказаних операцій та порядок надання повідомлень по них визначені Кабінетом Міністрів України [2] та Міністерством фінансів України [3,4].

Для забезпечення максимально ефективного аналізу даних фінансових операцій, що надходять від суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ), як від небанківського сектора, так і від банків, необхідно довести систему взаємодії СПФМ небанківського сектора з Державною службою фінансового моніторингу України (далі - Держфінмоніторинг) до аналогічного рівня. Рівень автоматизації і налагодженої взаємодії з фінансового моніторингу між банками та Національним Банком України (НБУ) дуже високий.

Безпосередня взаємодія СПФМ та Держфінмоніторингу може відбуватися як у паперовій формі, так і в електронній [2]. Незалежно від форми взаємодії, отримані від СПФМ повідомлення вносяться в Єдину дер-